

φασίου είχε κτιστεί ήδη στα τέλη της Μεσοελλαδικής εποχής, πρώτα ο Fritz Schachermeyr (Anzf Altw X, 1957, σ. 103) και αργότερα ο 'Ιακωβίδης (Χαριστήριον εις 'Αναστάσιο Κ. 'Ορλάνδον Β', 1966, 98 - 111, πίν. IX - X), κατέληξε και αυτός στο συμπέρασμα ότι οι θαλαμωτοί αυτοί τάφοι των Βολιμιδίων της επόμενης Πρωτομυκηναϊκής περιόδου, πού είναι κυκλικοί και με θόλωση, μιμούνται τους κτιστούς θολωτούς τάφους και δεν είναι αυτοί πρότυπα των κτιστών θολωτών αλλά επαναλήψεις αυτών. Οι τάφοι των Βολιμιδίων αρχισαν να κτίζονται, προφανώς, σε μία προχωρημένη φάση της Πρωτομυκηναϊκής περιόδου (YE I), πού είναι φανερό και από τα αγγεία - κτερίσματα και από την παντελή έλλειψη άμυροχρωμων και μινυακών αγγείων.

Στήν κορυφή του θαλάμου, υπάρχει, μαστοειδής έσοχή (και σε ένα από τους κυκλικούς τάφους των Μυκηνών). Στήν περιφέρεια των τάφων (του δαπέδου) λαξεύθηκαν μικροί έλλειψοειδείς βόθροι, ή, έξω από την περιφέρεια, κόγχες. Σε αυτές τις κοιλότητες τοποθετούνταν τά όστά των παλαιότερων ταφών κάθε τάφου της πρώτης και της δεύτερης μυκηναϊκής φάσης. Έτσι, δημιουργούνταν όστεοφυλάκια σε κάθε τάφο. Όλοι οι τάφοι ήταν οικογενειακοί και, κατά περιπτώσεις, με πολλά κρανία (ο 'Αγγελοπούλου 11 είχε 47 - 60 ταφές). Έξάλλου, στον τάφο Κορωνιού 6 είχε δημιουργηθεί ένα πραγματικό Columbarium, όπως υπήρχαν κόγχες και σε ύψος στα τοιχώματα του ταφικού θαλάμου. Μικρός βοηθητικός τάφος άνοιχτηκε και στην άριστερή πλευρά του δρόμου ενός τάφου, ενώ στη δεξιά άλου δημιουργήθηκε κόγχη με διάφορες προσφορές.

Οι ένταφιασμοί γίνονταν πάνω στο δάπεδο του ταφικού θαλάμου και ο νεκρός τοποθετείτο σε στάση ύπια και «έκτάδην».

Στους τάφους άνοιγονταν σε μερικές περιπτώσεις στο δάπεδο και όρθογωνίο λάκκοι, με καλυπτήριες πλάκες για ταφές σε έκταση. Μετά την ταφή και την απόθεση διαφόρων κτερισμάτων και προσφορών έκλιναν την έσοδο με μία έπιμελημένη ή άπλη ξερολιθιά. Στή συνέχεια, έριχναν κύλικες και τις έσπαγαν πάνω στην ξερολιθιά (τάφοι Α6, 10, 11, Βοριά 7), έθιμο πού ίσχυει στους αιώνες (Νικ. Πολίτης, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Β'*, 282 - 3).

Ο δρόμος (πού είχε μήκος μέχρι επτά μέτρα) γέμιζε χύμα από τό λευκό πύρο, πού προέρχονταν από τον ήδη λαξευμένο ταφικό θάλαμο. Οι νεκροί δεν είχαν πολύτιμα κτερίσματα, ενώ από χαλκό υπήρχαν κτερίσματα, άλλα σπάνια. Η ύπαρξη πολλών YE I αγγείων υποδηλώνει ότι υπήρχαν πολλοί σύγχρονοι ένταφιασμοί.

Η συνεχής χρήση των τάφων διήρκεσε μέχρι και την εποχή πού καταστράφηκε τό ανάκτορο του 'Εγκλιανού στα τέλη της YE III Β φάσης (12ος αί. π.Χ.) και ίσως, μετά από την καταστροφή, να έγιναν ελάχιστα (1 - 2) ταφές, μία και ό πληθυσμός, πιθανόν, μετανάστευσε σε άλλες περιοχές κατά την YE III Γ φάση. Πάντως, στην τελευταία μυκηναϊκή περίοδο (YE III Β φάση), οι καλύτεροι νεκροί συνεχίσαν να δέχονται κτερίσματα και, ως επί τό πλείστον, μόνο αγγεία. Υπάρχουν, όμως, και οι περιπτώσεις των τελευταίων αυτών ταφών πού έγιναν μέσα σε λάκκους στο δάπεδο των τάφων πού δεν συνοδεύονταν από κτερίσματα (δέν συνοδεύονταν, δηλαδή, στον κάτω κόσμο από αγγεία με τροφές κ.ά.).

Η κεραμική, πού προήλθε από αυτούς τους τάφους περιλαμβάνει πολλές έκαιοντά-

δες αγγείων από όλες τις μυκηναϊκές περιόδους, με ιδιαίτερη έκπροσώπηση της πρώτης και της τρίτης. Ός επί τό πλείστον, υπήρχαν μικρά αγγεία με ελάχιστα εξαιρέσεις.

Από τό υπόλοιπα κτερίσματα σε σημαντικό αριθμό άνέρχονται οι λίθινες αιχμές βελών, πού βρέθηκαν σε διάφορους τάφους, καθώς και οι χάλκινες της τρίτης περιόδου, πού βρέθηκαν στη συστάδα Βοριά. Τά πήλινα ειδώλια άνήκουν στην τελευταία αυτή περίοδο, στο τέλος της οποίας, άνήκει και τό θαυμασίο ρυτό με έξεργα κεφάλια βοδιού και ελαφιών, πού υποδηλώνει την άσκηση μιάς τελετουργίας στον τάφο Α6.

Βέβαια τό γεγονός ότι σε μερικούς τάφους, (όπως στη συστάδα Κορωνιού), τά κτερίσματα, πού βρέθηκαν είναι ελάχιστα, μπορεί να όφείλεται είτε στη φτώχεια των νεκρών είτε στο ότι οι τάφοι αυτοί άπογυμνώθηκαν από τη μακροχρόνια χρήση.

Μεταγενέστερη χρήση των τάφων. Κατά την άποψη του Μαρινάτου, οι τάφοι χρησιμοποιήθηκαν πάλι στα τέλη της γεωμετρικής εποχής, στην αρχαϊκή και μετά, από τά τέλη της κλασικής ως και τη ρωμαϊκή εποχή. Η μάυρη έπίχωση πού δημιουργήθηκε πάνω από τό δάπεδο του ταφικού θαλάμου και μπροστά από την ξερολιθιά πολλών τάφων δηλώνει την έντατική χρήση των τάφων πού ήταν ποικίλη και ένδιαφέρουσα.

Οι ιστορικές τύχες της Μεσσηνίας είναι ένδεικτικές και καθοδηγητικές για τη χρήση αυτών των τάφων στους ελληνικούς χρόνους. Υπάρχει μία άρχική αντίστοιχη μεταξύ των περιόδων πού οι Μεσσηνιοί άποτίναζαν τό σπαρτιατικό ζυγό και των περιόδων, πού άντιπροσωπεύουν, σε πολλές περιπτώσεις, τά εύρήματα ελληνικών χρόνων, πού βρέθηκαν στο δρόμο και στον ταφικό θάλαμο των τάφων. Έτσι, εξηγήθηκε, ιδιαίτερα από τό Μαρινάτο, ή κατάσταση, δηλαδή, ότι με την άπελευθέρωση της Μεσσηνίας μετά από τη μάχη των Λεύκτρων (371 π.Χ.) άρχισε να άσκειται έντατικά, πάλι, ή προγονολατρεία πού δεν έπιτρεπόταν πριν, όσο ο τόπος βρισκόταν κάτω από τό σπαρτιατικό ζυγό.

Τά σημάδια της έντατικής λατρείας είναι φανερά σε πολλές περιπτώσεις: νεκρικά δείπνα στο δρόμο του τάφου, προσφορά ελληνιστικών αγγείων σε Μυκηναίους νεκρούς και μάλιστα σε νεκρούς πού ήταν θαμμένοι σε λάκκους με καλυπτήριες πλάκες κάτω από τό δάπεδο. Η χρήση αυτή των τάφων περιλάμβανε και χρήση λάκκων δαπέδου για νέες ταφές (Α10). Τέλος, σε αυτό τό νεκροταφείο υπήρξαν και τάφοι, των όποιων ή όροφή είχε καταπέσει και χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτό ως και τους ρωμαϊκούς χρόνους σάν λάκκοι άπορριμμάτων, από τους όποιους προήλθαν πολλά άντικείμενα.

Τό έλληνιστικό νεκροταφείο. Έκτός από τους μυκηναϊκούς τάφους, πού χρησιμοποιήθηκαν σε όρισμένες περιπτώσεις και πάλι για ταφές στους ελληνιστικούς χρόνους, ό χώρος χρησιμοποιήθηκε σάν νεκροταφείο και για ανεξάρτητες ταφές. Έτσι, στη συστάδα 'Αγγελοπούλου των τάφων Α4 - 9 άνάμεσα στους τάφους Α6 - 7 βρέθηκε νεκρός των ελληνιστικών χρόνων θαμμένος σε έκταση, ενώ μπροστά από τους ίδιους τάφους, υπήρχαν τέσσερις τετράγωνα κατακόρυφοι λάκκοι πού άνοιχθηκαν στους χρόνους έκείνους και είχαν άνάλογη χρήση.

Βιβλιογραφία: Μαρινάτος Σπ., *Ανασκαφαί Πύλου*, ΠΑΕ 1952 - 54, 1960, 1964 - 65. Vermeule Em., Boston Univ. Grad. Journal IX, 3, 1961, 76. Συριόπουλος Κ., ΠρΠ 1964, 601· ΜΜΕ, 142, 144, 266 - 7· R. Hope Simpson - OI. Di-

kinson, *Gazetteer*, 1, 1979, 126 - 7, 135.

Γ. Σ. ΚΟΡΡΕΣ

Βόλιν. Πόλη της Πολωνίας, κτισμένη στην όμώνυμη νήσο, στις έκβολές του ποταμού Όντερ. Κάτοικοι 2.900 (1967). Λιμάνι άλιευτικών πλοίων. Ίδρύθηκε στα τέλη του 8ου αί. και άναφέρεται σε γραπτές πηγές για πρώτη φορά τό 10ο αί. Από τό 10ο αί. ως τό 12ο αί. ήταν σημαντικό βιοτεχνικό και έμπορικό κέντρο και λιμάνι της Βαλτικής. Άποτελούσε πόλη - κράτος. Οι άνασκαφές, πού άρχισαν τό 1934, άποκάλυψαν τά έρείπια όχυρωμένης σλαβικής πόλης, πού ήταν ένας οικισμός, περιβαλλόμενος από χωματένιο τείχος. Ο οικισμός άπλωνόταν σε έκταση 4 χλμ. κατά μήκος του πορθμού Ντβίνα. Τά κτίρια του αρχαίου Βόλιν ήταν ξυλόκτιστα και οι δρόμοι στρωμένοι με ξύλο. Οι άνασκαφές άποκάλυψαν έργαστήρια, μέρη όπου κατασκευάζονταν πλοία, κατοικίες ψαράδων και λείψανα αρχαίου λιμανιού.

Βόλιν Μπόρις Μιχάηλοβιτς (ψευδώνυμο του Μπ. Μ. Φράνκιν, 1886, Γκλιούμποκο, στη σημερινή περιοχή του Βίτεμσκ - 1957, Μόσχα). Παράγοντας του σοβιετικού κράτους και στέλεχος του Κόμματος. Δημοσιολόγος, μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος από τό 1904. Καταγόταν από οικογένεια κατώτερου δημόσιου υπάλληλου.

Ο Β. τελείωσε τό σχολείο τό 1901 στο Αϊκατερινοσλάβ. Τό 1905 έγινε μέλος της έπιτροπής του ΣΔΕΚΡ του Αϊκατερινοσλάβ. Τό 1906 και 1907 δούλεψε κομματικά στο Μπριάνσκ και στα Ούράλια και ήταν ο άρχισυντάκτης της παράνομης μπολσεβίκικης έφημερίδας «Ούφίμοσκι-Ραμπότσι». Συνελήφθη πολλές φορές. Ο Β. έκπερίστηκε στη Γαλλία τό 1911, επέστρεψε στην Ρωσία τό 1913 και πήρε τό πτυχίο του από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Μόσχας τό 1917. Τόν ίδιο χρόνο έγινε μέλος της έπιτροπής του ΣΔΕΚΡ (μπ.) της Μόσχας. Για ένα διάστημα, στη διάρκεια της ένοπλης Όκτωβριανής Έξέγερσης στη Μόσχα, ήταν πρόεδρος της Στρατιωτικής Έπαναστατικής Έπιτροπής του Ζαμοσκβορίτς. Τό 1918 ήταν ένας από τους συντάκτες της «Πράβντα». Στην περίοδο 1918 - 21, χρημάτισε πρόεδρος των έπαρχιακών έκτελεστικών έπιτροπών του Όριόλ, της Κοστρομά και του Χάρκοβο, γραμματέας της έπιτροπής του ΚΚΡ (μπ) της έπαρχίας του Μπριάνσκ και άναπληρωτής του λαϊκού έπιτρόπου Έσωτερικών της ΣΣΔ Ούκρανίας.

Εργάστηκε σε έφημερίδες του Ροστόβ επί του Ντόν και της Μόσχας. Τό 1925 και 1926 ήταν υποδιευθυντής της έφημερίδας «'Ισβέστια» της Κεντρικής Έκτελεστικής Έπιτροπής. Ο Β. ήταν προϊστάμενος του τμήματος τύπου του Λαϊκού Έπιτροπάτου για τις έξωτερικές υποθέσεις στην περίοδο 1927 - 29. Από τό 1931 μέχρι τό 1935, ήταν μέλος του Συμβουλίου του Λαϊκού Έπιτροπάτου για την εκπαίδευση, διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Λογοτεχνίας και Έκδόσεων (Γκλάβλιτ), διευθυντής της φιλολογικής σχολής του Ίνστιτούτου των Κόκκινων Καθηγητών και έκδότου της περιοδικού «Πάλη των Τάξεων» (1931 - 36). Τό 1935 ήταν έπικεφαλής του τμήματος σχολών της ΚΕ του ΠΚΚ (μπ.). Ήταν αντιπρόσωπος στο Όγδοο, Ένατο και Δέκατο Έκτο Συνέδριο του Κόμματος. Ο Β. ήταν ο πρώτος άναπληρωτής λαϊκού έπιτρόπου για την εκπαίδευση της ΣΟΣΔΡ κατά την περίοδο 1936 - 38 και άρχισυντάκτης του «'Ιστορίτσεςκι Ζουρνάλ» από τό 1936 ως τό